

Program proti šikaně a kyberšikaně

Úvod

Šikanování je mimořádně nebezpečná forma násilí, která ohrožuje základní výchovné a vzdělávací cíle školy. Šikanování se v určité míře vyskytuje prakticky na všech školách. Pocit bezpečí jedince a jeho začlenění do třídního kolektivu je základní podmínkou dobrého klimatu třídy a školy.

Odborníci se shodují, že k šikaně je třeba přistupovat jako k závažné chorobě skupiny, který se bez léčení může stát zhoubou. Výzkumy a praxe bohužel ukázaly, že ani to nejlepší demokratické společenství neumí šikaně zabránit. Pokud ovšem budou vedení školy a pedagogové na řešení šikany odborně připraveni a navíc podpořeni rodiči, bude možno se šikanou úspěšně bojovat.

1. Co je šikana a kyberšikana, stádia šikany

Šikana

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a opakované užití fyzických a psychických útoků jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bytí, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání.

Kyberšikana

Definujeme ji jako zneužití ICT (informačních komunikačních technologií), zejména pak mobilních telefonů a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně ohrozit, ublížit mu. Podobně jako u šikany tváří v tvář se jedná o úmyslné chování, kdy je oběť napadána útočníkem nebo útočnickými. Povaha a provedení útoků pak určují její závažnost

Stádia šikanování

Ostrakismus – mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen necítí dobře, je neoblíbený, neuznávaný, ostatní se s ním nebaví, pomlouvají ho, dělají mu různé legrácky apod.

Fyzická agrese a přitvrzování manipulace – dochází k přitvrzování manipulace, agrese na bázi „obětního beránka“

Vytvoření jádra – utvoření skupinky agresorů, kteří mezi sebou začnou spolupracovat a šikanovat oběť.

Většina přijímá normy agresorů – ve skupině vznikají normy poplatné vůdcům, které jsou převzaty většinou, většinový názor vede k tomu, že se i jindy mírní a klidní členové skupiny začínají chovat krutě a stávají se z nich aktivní účastníci šikany

Totalita neboli dokonalý šikana – nastolení totalitní ideologie šikanování, normy agresorů jsou respektovány a přijímány téměř všemi členy skupiny, která je jasně rozdělena na ovládající a ovládané, hlavním motivem chování je strach z týrání

2. Varovné signály šikany

Přímé:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávisným nebo pohrdavým tónem
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanovanému nebo za něj platil
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem
- Skutečnost, že se jim podřizuje
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich
- Honění, strkání, štouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout
- Žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, odmlouvání učitelům apod.

Nepřímé:

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.

- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- Při přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

Jednotlivé body nevypovídají o tom, že musí jít o šikanu. Důležité jsou i další okolnosti např. frekvence opakování, množství projevů, celková situace apod.

3. Rysy kyberšikany

- Není omezena časem (lze ji provádět prakticky kdykoliv – i ve vyučování) ani místem (nemusí splňovat podmínky přítomnosti oběti a agresora na stejném místě).
- Je dostupná mnohem širšímu publiku a poníženi je obětí prožíváno o to intenzivněji.
- Její obsah se šíří velmi rychle.
- Pachatel je anonymní a zpravidla je obtížné ho vystopovat.
- Její anonymní podstata umožňuje každému stát se agresorem – není výjimkou, že existuje souvislost mezi přímou šikanou a kyberšikanou, kdy se role agresora a oběti obrátí.
- Je třeba brát v úvahu možnou neúmyslnost – pachatel činu nemusí svůj krok vnímat jako útok, ale může být zneužit třetí osobou – skutečným kyberagresorem.

Nejčastější motivy kyberagresora:

- Snaží se ovládat druhé prostřednictvím strachu, touží po moci. Obvykle potřebuje pro svou činnost publikum.
- Znuděný, hledá zábavu, narcistický...Kyberšikana je obvykle páchána ve skupině, nebo je ve skupině alespoň plánována.
- Bere právo do svých rukou (zlonapravující, uděluje lekci,...). Pracuje většinou sám, ale může své aktivity a motivy sdílet se svými nejbližšími přáteli.

- Má tendenci odpovídat ve vzteku nebo frustraci – pomsta, kompenzace. Někdy může být obětí klasické šikany.
- Má sklon vystupovat na internetu jako někdo jiný. Zneužívat ICT technologie, bez vědomí závažnosti tohoto jednání. Motivem jsou dva hlavní důvody: Může. Je to legrace.

4. Minimum pro rodiče

1. Rodiče by si měli všimnout nejrůznějších projevů, které by mohly být známkou šikany a kyberšikany. Mohou to být například změny v chování a nálady dítěte, nevolnosti před cestou do školy, poničené školní pomůcky, stálý nedostatek peněz apod.
2. Pokud se dítě svěří se svým trápením, je důležité, aby mu rodiče věřili a maximálně ho citově podpořili.
3. Je potřeba, aby rodič zjistil, co, kdy, kde a jak se stalo.
4. Následuje návštěva školy. Zde je nutné informovat třídního učitele a ředitele. Současně je nutné zjistit, zda je škola schopna odborně pomoci.
5. Jestliže to pedagogové neumí, obrátit se na specialistu v oboru šikanování (pedagogicko-psychologická poradna, středisko výchovné péče...).

5. Prevence ze strany pedagogů

- Utváření příznivého klimatu třídy a školy
- Zaměření se na místa a situace, kde a kdy by mohlo docházet k šikaně
- Diskuse se žáky o pravidlech chování, o druzích šikany, o jejich řešení (nejen v úvodních třídnických hodinách)
- Zaměření pozornosti na žáky, kteří by mohli být terčem šikany, zlepšení jejich pozice
- Jakýkoliv náznak šikany okamžitě řešit
- Okamžitá ochrana oběti šikany, výchovné působení na skupinu
- Při vhodných příležitostech vysvětlovat žákům rozdíl mezi „udavačstvím“ a „nutným svědectvím“
- Spolupráce všech pedagogů navzájem
- Spolupráce s rodiči
- Spolupráce školy s odborníky
- Možnost anonymního oznámení šikany – oběti i účastníci šikany – schránka důvěry ve škole

6. Postupy při řešení šikany

1. Odhad závažnosti onemocnění skupiny a stanovení formy šikany

- Rozhovor s informátory a oběťmi
- Nesmí docházet k přímé konfrontaci pachatele a oběti

2. Rozhovor s informátory a oběťmi

- Po rozhovoru s informátorem následuje rozhovor s obětí (ne podezřelými pachateli)
- Při rozhovoru s obětí je nutné, aby o tom nevěděli ostatní žáci (ochrana oběti před agresory)

3. Nalezení vhodných svědků

- Vytipovat členy skupiny, kteří budou vypovídat (vybrat žáky, kteří s obětí sympatizují, kamarádí se s ní, nebo ji alespoň neodmítají, žáky nezávislé na agresorech, žáky, kteří nepřijímají normy agresorů)

4. Individuální rozhovory se svědky

- Rozhovory organizovat tak, aby o nich ostatní žáci nevěděli
- Vyskytnou-li se těžkosti, lze uskutečnit doplňující a zpřesňující rozhovory nebo konfrontaci dvou svědků
- Vážnou chybou je společné vyšetřování svědků a agresorů, zcela zásadní chybou je konfrontace oběti a agresorů

5. Ochrana oběti

6. Předběžná diagnóza a volba dvou typů rozhovoru

- a) Rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření)
- b) Rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku)

7. Realizace vhodné metody

- a) Metoda usmíření – postupné rozhovory s oběťmi, rozhovory s agresory, snižování napětí, zmenšování vzájemné antipatie
- b) Metoda vnějšího nátlaku – výchovný pohovor nebo výchovná komise, hledání způsobu a míry kázeňského opatření

8. Třídní hodina

- a) Efekt metody usmíření
- b) Oznámení potrestání agresorů

9. Rozhovor s rodiči oběti – je třeba rodiče informovat o zjištěních a závěrech školy a domluvit se na dalším postupu, případně nabídnout pomoc

10. práce s celou třídou

- Pracovat na změně vnitřních norem a rolí
- Nezapomenout pracovat s „mlčící většinou“, pomoci žákům bezpečně zpracovat zážitek

Omyly při vyšetřování

- Pozor na „haló efekt“ v subjektivním vjemu žáků – velmi často je agresorem slušný žák, kterého mají učitelé v oblibě, pověřují ho různými úkoly v kolektivu třídy.
- Snaha vyšetřovat agresory hned od počátku a ještě k tomu před celou třídou.
- Bezprostředně konfrontovat výpověď týraného žáka s výpověďmi mučitelů (obět se velmi často snaží agresorovi zavděčit, nic nepřizná).
- Snažit se o způsob závěru „tak podejte si ruce přede všemi na usmířenou“.
- Šikanou není jen fyzické ubližování, ale daleko závažnější formou je psychický teror, kterým se projevují zejména dívky.

Dodržet zásady

- Zabránit prozrazení toho, kdo o šikaně informoval
- Vyšetřování vést tak, aby ostatní nemohli vyhodnotit, co kdo řekl
- Snažit se o dokončení šetření ještě v týž den
- Zabránit domluvě pachatelů a křivé skupinové výpovědi
- Využít momentu překvapení, kdy agresor neví, že bylo vše prozrazeno
- Využít argumenty znalosti jeho úlohy v šikaně

Během šetření zmapovat šikanu z těchto pohledů

- Kdo je oběť, kolik je obětí, kdo je agresor
- Kdo je iniciátor a kdo se aktivně na šikanování účastní
- Co, kdy, kde a jak dělali agresoři konkrétní oběti
- K jak závažným projevům došlo
- Jak dlouho šikana trvá

7. Postupy při řešení kyberšikany

Zvláštnosti kyberšikany oproti tradiční nepřímé (psychické) šikaně

Oproti šikaně tváří v tvář má kyberšikana ze své podstaty mnohem větší dosah, čímž ještě více zhoršuje prožívání oběti. Pokud je oběť šikanována ve třídě, svědky pomluv, nadávek, posmívání a ztrapňování je max. několik desítek lidí. V prostředí internetu je svědkem (ale i útočníkem) stejného chování klidně i několik desítek tisíc lidí.

Anonymita

- Oběť o napadení leckdy ani nemusí dlouhou dobu vědět
- Oběť není vždy schopná identifikovat či vystopovat agresora
- Vnímání dopadu jednání (útočník nevidí přímou reakci oběti na útok)

Čas

- Útoky se prostřednictvím internetu šíří mnohem rychleji než v realitě
- Probíhá bez přestávek – oběť je šikanována 24 hodin denně, 7 dní v týdnu.
- Útok je možné provést kdykoliv
- Příprava a realizace útoku není časově limitována

Místo

- Agresor může provést útok odkudkoli
- Není nutná přítomnost agresora a oběti na stejném místě

Proměna profilu agresora i oběti

- Pro útok není nutná fyzická, psychická či sociální zdatnost (oběť „klasické šikany“ může být kyberagresorem)
- Podmínkou provedení útoku je „kyber-gramotnost“ a její úroveň
- Kyber- prostor je dostupný komukoliv

Co dělat?

1. Zajistit ochranu oběti

- Kontaktovat operátora mobilní sítě nebo zřizovatele www stránek, profilu apod.
- Doporučit nereagovat na útoky agresora
- Doporučit naprosté odtržení útočníka od možnosti realizovat další útok – odhlásit se z profilu, změnit telefon. číslo, změnit mailovou adresu...
- Společně s obětí projít všechny možnosti, kterými může být napadána

2. Zajistit dostupné důkazy s podporou IT kolegy

- Domluvit se s obětí, aby nějaký čas pořizovala screenshoty
- Pokusit se od poskytovatele zajistit další důkazy

3. Důkladně vyšetřit a žádat odbornou pomoc

- Vyšetřit všechny souvislosti se zjištěným incidentem
- Zajistit podporu a pomoc externího pracovníka (IT expert, PPP, policie...)

4. Opatření

- Zvolit takové opatření a řešení, které je odpovídající závažnosti prohřešku a důsledkům, které agresor způsobil

5. Informovat a poučit rodiče

- Informovat rodiče oběti i rodiče kyberagresora. Postup a zásady sdělování informací jsou stejné jako u „klasické šikany“
- Poučit rodiče o tom, koho mohou (je vhodné) kontaktovat (Policii ČR, OSPOD, PPP, právní zástupce apod.) – některé případy kyberšikany nespadají do kompetence školy.

6. Postih

- Při postizích agresorů postupovat v souladu se Školním řádem.

Pokud má učitel jistotu, že byl spáchán trestný čin, má ze zákona povinnosti obrátit se na orgány činné v trestním řízení, pokud má podezření, zákon určuje školskému zařízení za povinnost nahlásit tuto skutečnost sociálnímu pracovníkovi z orgánu sociálně právní ochrany dětí (OSPOD). V případě, že rodiče odmítají spolupracovat se školou a odmítají se zúčastnit výchovných komisí, je škola opět oprávněna vyzoomět OSPOD.

Mgr. Alena Boháčová

Metodik prevence školy

V Nekoři 14. 10. 2021